

Stockholm, 23 oktober

Hem för barn och unga

För en trygg, säker och meningsfull vård

Diarienummer: S2025/01291

Inledning

UNICEF Sverige utgår i detta remissvar från lag (2018:1197) om FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och de rekommendationer som Sverige fick från FN:s barnrättskommitté i mars 2023. Som barn räknas varje människa under 18 år enligt artikel 1 i barnkonventionen.

UNICEF Sverige välkomnar utredningen och delar bedömningen att en genomgripande reform av institutionsvården är nödvändig. Dagens system präglas av ojämlik kvalitet, bristande rättssäkerhet och otillräcklig tillämpning av barnkonventionen. Förslagen innebär viktiga steg mot en mer rättighetsbaserad vård som sätter barnets bästa och barnets delaktighet i centrum. Vi vill framhålla att utredningen är väl genomförd i förhållande till barns rättigheter och vi är positiva till att man trots förslag kring befogenheter föreslår flertalet rättssäkerhetsåtgärder. UNICEF Sverige noterar att barnkonventionens grundprinciper genomsyrar betänkandet och att både barn och barnrättsexperter involverats i arbetet. Vi noterar även att betänkandet innehåller en sammanfattning riktad till barn och unga, något vi hoppas fler utredningar tar efter.

Sammanfattning

UNICEF Sverige tillstyrker huvuddelen av förslagen men betonar vikten av att säkerställa barns faktiska delaktighet, återkoppling, oberoende klagomöjligheter och att bedömningar av barnets bästa tydligt dokumenteras och följs upp. Vi anser att det finns ett starkt behov av förändring och har därmed förståelse för behovet av att se över utökade befogenheter. Men vi ser med oro på de negativa följder som en sådan utökning av befogenheter kan leda till. Särskilt oroade är vi över risken för godtyckligt användande och missbruk av befogenheter som kan inskränka barns och ungas rättigheter.

Utökade befogenheter och höjda kvalitetskrav måste åtföljas av satsningar på bemanning, kompetens och trygga, ändamålsenliga miljöer. En god vård förutsätter tillit, stabila relationer och systematiska arbetssätt som såväl personal som barn känner förtroende för. Utan sådana investeringar riskerar reformen att förstärka snarare än lösa dagens problem.

UNICEF Sverige delar utredningens bedömning att reformen innebär ökade kostnader för stat, kommuner och regioner. En reform av denna omfattning måste få kosta. Staten bör tillföra en

fullgod finansiering utöver de generella statsbidragen, för att säkerställa genomförandet utan att andra verksamheter drabbas. Det är en nödvändig investering för att bryta den negativa utvecklingen med ojämlikhet, våld och bristande barnrättsperspektiv. En ekonomisk satsning ligger även i linje med FN:s barnrättskommittés rekommendation till Sverige från 2023.¹

Alla barn i samhällsvård har rätt till omvårdnad, skydd och stöd enligt artiklarna 18 och 20.1 i barnkonventionen. Trots detta visar återkommande rapporter allvarliga brister i HVB-verksamheter. UNICEF Sverige välkomnar därför reformambitionen men betonar att rättssäkerhetsgarantierna måste följas upp i praktiken, bland annat genom krav på att beslut ska grunda sig på barnets bästa, vara proportionerliga, förenas med underrättelseskyldighet och rätt till offentligt biträde. I detta hänseende vill vi särskilt belysa FN:s barnrättskommittés rekommendation till Sverige om att säkerställa att barn kan uttrycka sina åsikter och hörs inför beslut som rör placering i alternativ omvårdnad och under hela deras vistelse, att det finns tillgängliga och barnvänliga kanaler för rapportering och upprättelse vid våld eller övergrepp mot barn under omvårdnad, och att placeringsbesluten omprövas med jämna mellanrum.²

6. En reformerad institutionsvård

6.2 Från HVB till hem för barn och unga

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att det ska införas en ny placeringsform; *hem för barn och unga*. Den nya placeringsformen ska ersätta dagens HVB för målgruppen barn och unga upp till 21 år.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige tillstyrker utredningens förslag. Den nuvarande ordningen har under lång tid präglats av otydlighet kring ansvarsfördelning, bristande kvalitetssäkring och varierande praxis mellan kommuner och verksamheter. Dessutom har tillsynen återkommande visat på brister i kvalitet, stabilitet och kompetens. Barn i liknande situationer får därmed inte alltid likvärdigt stöd, vilket strider mot principen om icke-diskriminering i artikel 2 i barnkonventionen. UNICEF Sverige menar att en reformerad vård särskilt behöver stärka barns rätt till delaktighet, trygghet och individuellt anpassat stöd. Den bör även omfatta krav på systematisk uppföljning och kompetensutveckling för att säkerställa att barnets bästa, enligt artikel 3 i barnkonventionen, beaktas i varje beslut och i det dagliga arbetet.

UNICEF Sverige tillstyrker utredningens bedömning (kap. 6.3) att berörda myndigheter bör få i uppdrag att stödja, följa upp och utvärdera reformen. Vi anser att uppdragen bör inkludera ett tydligt barnrättsperspektiv, särskilt genom att det i framttagande av föreskrifter och allmänna råd

¹ CRC/C/SWE/CO/6-7, punkt 29 d

² CRC/C/SWE/CO/6-7, punkt 29 a

ställs krav på bedömningar av barnets bästa enligt barnkonventionens artikel 3. Uppföljningen bör även inkludera barns egna erfarenheter och synpunkter på vården.

7. Vårdens differentiering, utformning och innehåll

7.1 Tre kategorier av hem för barn och unga

Utredningens förslag: Utredningen föreslår ett inrättande av tre kategorier; hem för barn och föräldrar, generella hem för barn och unga och specialiserade hem för barn och unga.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige tillstyrker förslaget. Utredningen hänvisar till att en differentiering av hem för barn och unga kan tydliggöra vilka behov och övergripande krav som verksamheterna ska svara mot, samt att enklare kunna uppfylla den enskildes behov av vård och omsorg. UNICEF Sverige är positiva till förslaget och menar att en differentiering kan skapa bättre möjligheter än idag för att vården blir mer individanpassad och att kompetensnivån kan stämmas av mot vårdbehovets allvar och komplexitet. UNICEF Sverige ser dock en risk att differentieringen kan skapa stuprör utifrån att barnets behov ofta är mycket komplext.

UNICEF Sverige önskar att framhålla vikten av det förtydligas hur barnets och vårdnadshavarens inflytande säkerställs i bedömningen av vilken typ av hem som är mest lämpligt (kap 7.1.6). Barnets rätt att komma till tals enligt artikel 12 i barnkonventionen måste vara en integrerad del av processen.

7.3 – 7.6 Antal barn och åldersintervall

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att högst sex barn eller unga får vårdas samtidigt vid en enhet på ett generellt eller specialiserat hem för barn och unga (Kap 7.3). Vidare föreslås reglering av åldersgränser inom en och samma enhet (Kap 7.4). Utredningen föreslår även att vårdens innehåll regleras tydligare genom en bestämmelse i socialtjänstförordningen (kap 7.5) samt att kompetenskraven för föreståndare och personal höjs (kap. 7.6).

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige tillstyrker samtliga förslag. Vi är positiva till utredningens förslag kring att det föreslås ett maxtak för antalet barn per enhet, och att man i framtagandet beaktat barn och ungas åsikter. Vi är även positiva till det åldersintervall som föreslås, samt att det finns en undre åldersgräns på sju år för att ta emot barn i generella eller specialiserade hem för barn och unga.

Vi vill framhålla vikten av att säkerställa tillräcklig kompetens i små enheter. Det bör därför finnas möjlighet till gemensamma resursteam eller nätverk mellan enheter, särskilt när det gäller tillgång till specialistkompetens som psykolog, terapeut eller lärare. Vad gäller åldersspannet är UNICEF Sverige positiva till att det föreslås en viss flexibilitet för att undvika onödiga uppbrott i vården.

UNICEF Sverige anser att det finns ett stort behov av ett gemensamt ramverk för vårdens innehåll (förslag i kap. 7.5). Ett tydligt ramverk är avgörande för att garantera en likvärdig kvalitet oavsett huvudman eller geografisk placering. Det stärker också rättssäkerheten för barnen och underlättar uppföljning och tillsyn.

Förslagen (kap.7.6) kring höjd kompetens och personlig lämplighet menar UNICEF Sverige är en av de mest centrala reformerna som föreslås, eftersom personalens kompetens är direkt avgörande för vårdens kvalitet. Att personalen har kompetens för barnens vårdbehov är också ett tydligt önskemål från de barn och unga som bidragit till utredningen. Att stärka kompetensen följer även rekommendationen från FN:s barnrättskommitté om att stärka yrkespersoner som arbetar med familjer och barn, särskilt socialarbetare, för att säkerställa ett individanpassat stöd, för att öka deras medvetenhet om särskilda behov hos barn i samhällsvård, och för att garantera respekten för barns åsikter.³

7.7 Uppföljning av avvikelser från vården

Utredningens förslag: Utredningen föreslår en ny bestämmelse om en skyldighet för hemmen att underrätta socialnämnden när ett barn eller ungdom avviker. Vidare föreslås att socialnämnden ska vara skyldig att följa upp avvikningar med ett samtal med barnet eller den unge.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige tillstyrker utredningens förslag. En förbättrad informationsöverföring mellan ansvariga aktörer samt en systematisk uppföljning av avvikelser är nödvändig för att brister i verksamheten ska kunna upptäckas och åtgärdas i tid. Förslaget kan bidra till att stärka barnets rättssäkerhet, öka transparensen och tydliggöra ansvaret vid en avvikning.

UNICEF Sverige välkomnar även förslaget att regeringen bör ge en lämplig myndighet i uppdrag att ta fram föreskrifter och kunskapsstöd rörande kategorisering av avvikelser samt rutiner för hur verksamheterna och socialnämnden bör hantera dessa. Ett sådant kunskapsstöd kan bidra till en mer enhetlig och rättssäker hantering av avvikelser över landet.

Utredningen föreslår samtidigt att något exakt tidsspänn för underrättelse mellan parterna inte ska regleras, med hänvisning till att HVB är en öppen vårdform och att orsakerna bakom avvikelser varierar. UNICEF Sverige delar bedömningen att en viss flexibilitet behövs, men ser samtidigt en risk att avsaknaden av vägledande tidsangivelser kan leda till osäkerhet och att underrättelser sker allt för lång tid från att man upptäcker att ett barn avviker. För att stärka barnets skydd bör det därför övervägas om en närmare definition av vad som utgör en "skyndsam" underrättelse kan införas, exempelvis genom föreskrifter eller allmänna råd.

³ CRC/C/SWE/CO/6-7, punkt 29 c

UNICEF Sverige anser vidare att den föreslagna skyldigheten för socialnämnden att följa upp en avvikelse genom samtal med barnet är mycket angelägen och ligger i linje med barnkonventionens krav på delaktighet i artikel 12. I författningsförslaget till 22 kap. 11 § socialtjänstlagen anges att nämnden "ska följa upp detta med ett samtal med barnet eller den unge". UNICEF Sverige noterar dock att formuleringen kan uppfattas som tvingande för barnet, och att det inte framgår hur situationer ska hanteras när barnet *inte* önskar föra ett samtal. Enligt artikel 12 i barnkonventionen har alla barn rätt att komma till tals, men även rätt att avstå.

Många barn beskriver i tidigare utvärderingar att relationen till socialtjänsten kan upplevas som otrygg eller präglad av bristande tillit. Därför är det viktigt att samtalet utformas på ett sätt som stärker barnets trygghet och förtroende, samt att barnet ges möjlighet att framföra sina synpunkter genom alternativa vägar om så önskas. Det bör därför förtydligas att barnets deltagande i samtalet ska ske på frivillig och informerad grund.

Utöver det föreslagna samtalet bör det säkerställas att det finns barnanpassade, tillgängliga och trygga klagomålsvägar där barn kan rapportera brister eller missförhållanden utan risk för repressalier. Det är även centralt att barn får återkoppling på hur deras synpunkter har beaktats och vilka åtgärder som vidtas. Ett fungerande återkopplingssystem bidrar till ökat förtroende för socialtjänsten och stärker barnets delaktighet och rättssäkerhet i vården.

8. Tillgång till hälso- och sjukvård samt utbildning

Utredningens förslag: Utredningen föreslår en tydligare reglering för att stärka barns rätt till hälsa och utbildning inom institutionsvården. Den betonar vikten av en helhetssyn på barns hälsa som en förutsättning för att tillgodose övriga rättigheter enligt barnkonventionen (kap. 8.3). Vidare föreslås krav på samverkan mellan socialnämnden, hälso- och sjukvården och barnets hemregion genom underrättelse, planeringsmöten och individuella vårdplaner (kap. 8.4). Utredningen föreslår också att barn i vård ska garanteras likvärdig och individanpassad utbildning, i enlighet med principen om icke-diskriminering (kap. 8.9).

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige tillstyrker utredningens förslag i kapitel 8.3, 8.4 och 8.5. Vi är positiva till att utredningen genomgående genomsyras av ett tydligt rättighetsperspektiv som utgår ifrån barnets rätt till vård och hälsa. Vi välkomnar utredningens tydliga hänvisning till barnkonventionen och rätten till hälsa enligt artikel 24 samt barnrättskommitténs rekommendationer. Vi är särskilt positiva till att utredningen betonar vikten av att arbeta med tillgång till hälsa och sjukvård som en del av helhetssynen på barns och ungas rättigheter och behov samt att förverkligandet av barns rätt till hälsa inte bara är viktigt i sig utan nödvändigt för att barnet ska kunna åtnjuta alla de andra rättigheterna i konventionen.

UNICEF Sverige tillstyrker utredningens förslag om att tydligare reglera ansvaret för underrättelse, inbjudan till planeringsmöte och upprättande av en individuell vårdplan samt

uppföljning. Vi ser positivt på att tydligare reglera samverkan mellan socialnämnden i mottagande kommun och barnets hemregion för att planera vårdinsatser för barn i ett generellt eller specialiserat hem för barn och unga.

UNICEF Sverige tillstyrker betänkandets slutsats att barn och unga som vårdas vid hem för barn och unga ska ha tillgång till likvärdig utbildning som andra barn och unga och få stöd för sin utbildning utifrån sina individuella behov. Detta ser vi som en självklarhet utifrån principen om icke-diskriminering enligt artikel 2 i barnkonventionen.

9. Förebyggande arbete, befogenheter och andra åtgärder för en trygg och säker vård

UNICEF Sverige vill inledningsvis lyfta att även om vi kan förstå behovet av befogenheter är det viktigt att förstå den förskjutning och reform som dessa förslag faktiskt innebär för barns rättigheter. Att införa flera befogenheter på en och samma gång, samtidigt som hela systemet reformeras kan innebära stora risker utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv.

9.5 Grundläggande ställningstagande gällande befogenheter

Utredningens förslag: Utredningen föreslår en ny lag om befogenheter för socialnämnden och förståendaren att besluta om vissa inskränkande åtgärder. Lagen ska innefatta att vid beslut eller åtgärder enligt lagen ska vad som är bäst för barnet eller den unge vara avgörande. Vid bedömning ska hänsyn tas till barnet eller den unges åsikter.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige tillstyrker att det införs en ny lag, men som redovisas för i detta remissvar avstyrker vi några av de föreslagna befogenheterna. Vi tillstyrker den föreslagna skrivningen om att barnets bästa ska vara avgörande och att hänsyn ska tas till barnets åsikter. Att förslaget även inkluderar de som är över 18 år ser vi som mycket positivt. I detta sammanhang vill vi särskilt lyfta vikten av att en barnets bästa bedömning dokumenteras, samt att det finns ett behov av att hur man informerat och tagit hänsyn till barnets åsikter tydliggörs i beslutet.

9.7 Befogenheter för socialnämnden

9.7.3 Uppmaning till regelbunden provtagning för kontroll av nykterhet och drogfrihet

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att socialnämnden, när det finns särskild anledning till det, ska kunna fatta beslut om åtgärder i form av regelbunden provtagning för kontroll av nykterhet och drogfrihet för barn och unga som vårdas med stöd av LVU vid ett hem för barn och unga, och att dessa åtgärder ska få verkställas av hemmet. Ett sådant beslut ska gälla i högst 30 dagar samt kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige tillstyrker utredningens förslag, men ser med oro för att barn och unga kan komma att uppleva provtagningen som tvingande och traumatisk, trots att samtycke inhämtas inför.

Konsumtion av alkohol och droger är ett återkommande problem inom dagens HVB-vård för barn och unga och måste tas på största allvar. Enligt artikel 33 i barnkonventionen har samhället ett ansvar att skydda barn från konsumtion av droger och alkohol. Den föreslagna bestämmelsen riktar in sig på de situationer där omständigheterna i det enskilda fallet kräver att socialnämnden kontrollerar att barnet eller den unga är nykter och drogfri under en längre tidsperiod. Den reglering som föreslås ger ingen möjlighet att driva igenom provtagning med fysiskt tvång. En provtagningssituation kan däremot upplevas som mycket integritetskränkande och kan, i vissa fall, även upplevas som påtvingad då ingreppet är förknippat med en risk för mer ingripande åtgärder för barnet. Som yttersta konsekvens av att ett barn inte går med på en provtagning föreslås att socialnämnden ska överväga om vården måste genomföras i en läsbar miljö.

9.7.4 Begränsning av användning av elektroniska kommunikationstjänster

Utredningens förslag: Utredningen föreslår en reglering som innebär att socialnämnden ska få besluta att begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster för barn och unga som vårdas med stöd av LVU på hem för barn och unga, om det behövs för att genomföra vården eller undvika skada för barnet eller den unge eller någon annan. Ett sådant beslut får omfatta att barnets eller den unges tekniska utrustning ska omhändertas. Beslutet får gälla i högst 30 dagar och föreståndaren ansvarar för verkställigheten. Beslutet föreslås kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige tillstyrker utredningens förslag med viss försiktighet. Tillgång till elektroniska kommunikationstjänster såsom mobiler, datorer eller surfplattor, kan ha positiva såväl som negativa följd effekter för barn. Det kan å ena sidan innebära en möjlighet att hålla kontakten med vänner och familj utanför boendet. Det är även ett sätt att upprätthålla kontakt med till exempel myndigheter, företrädare och ideella organisationer. Samtidigt som det å andra sidan kan innebära fortsatta eller nya kontakter med personer som vill barnet eller den unge illa.

Tillgång till information samt yttrandefrihet möjliggörs via elektroniska kommunikationstjänster är rättigheter enligt både barnkonventionen (artiklarna 13 och 17), Europakonventionen (EKMR) och Regeringsformen (RF). Att begränsa barn och ungas tillgång enligt förslaget kan därmed innebära en inskränkning av rätten till privatliv i enlighet med artikel 16 i barnkonventionen. UNICEF Sverige vill därmed understryka betydelsen av att beslut om sådan begränsning grundar sig i barnets bästa, artikel 3 i barnkonventionen, och att åtgärden anses nödvändig samt proportionerlig i förhållande till syftet och tiden.

I likhet med många av de befogenheter som föreslås ser vi med oro på risken för överanvändning. Vi anser att det finns ett stort behov av att barnets bästa bedömningar dokumenteras. Vi ser positivt på att utredningen lagt till rekvisit om att åtgärden ska vara nödvändig för att genomföra vården eller förhindra skada och det är främst utifrån detta skyddsperspektiv vi väljer att tillstyrka förslaget.

UNICEF Sverige instämmer i utredningens bedömning om att den minsta möjliga begränsning ska väljas och att barnets eller den ungas egen utrustning endast får omhändertas om det inte går att säkerställa vården genom mindre omfattande begränsningar.

9.8 Befogenheter för föreståndare

9.8.4 – 9.8.6 Kroppsvisitation, rumsvisitation och uppmaning till provtagning

Utredningens förslag: Utredningen föreslår nya befogenheter för föreståndare vid hem för barn och unga: kroppsvisitation, rumsvisitation och uppmaning till provtagning.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige tillstyrker förslagen om rumsvisitation och uppmaning till provtagning vid misstanke om påverkan, men avstyrker införandet av befogenheten till kroppsvisitation.

Vi delar utredningens bedömning att det krävs tydliga och rättssäkra verktyg för att värna trygghet och säkerhet i hem för barn och unga. Samtidigt måste varje ingripande åtgärd vara proportionerlig, rättssäker och genomföras med hänsyn till barnets rätt till integritet enligt artikel 16 i barnkonventionen, artikel 8 i Europakonventionen och 2 kap. 6 § regeringsformen. Kroppsvisitation innebär ett särskilt långtgående ingrepp i den personliga integriteten. UNICEF Sverige bedömer att den föreslagna regleringen innebär risk för slentrianmässiga eller godtyckliga tillämpningar som kan undergräva barns förtroende för personalen. Vi anser därför att åtgärden inte är förenlig med barnets bästa enligt artikel 3 i barnkonventionen och avstyrker förslaget.

När det gäller rumsvisitation tillstyrker UNICEF Sverige förslaget. Vi anser att det utgör en mer proportionerlig och barnrättskompatibel åtgärd vid misstanke om otillåtna föremål, under förutsättning att barnets rätt till trygghet och integritet beaktas.

UNICEF Sverige tillstyrker även förslaget om uppmaning till provtagning vid misstanke om påverkan, under förutsättning att åtgärden bygger på frivillighet, tydlig information och samtycke. Åtgärden kan bidra till ökad säkerhet och tidig upptäckt av riskbruk, men kräver tydliga rutiner för dokumentation, proportionalitetsbedömning och uppföljning.

Vi betonar slutligen att alla dessa befogenheter måste följas av obligatorisk utbildning i barnrätt, etik och riskbedömning för all berörd personal samt systematisk uppföljning av hur befogenheterna tillämpas i praktiken, för att säkerställa att barnets bästa alltid står i centrum.

9.9 Gemensamma bestämmelser

9.9.1 Informerande samtal vid beslut av socialnämnden och 9.9.2 uppföljande samtal vid beslut av föreståndare

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att socialnämnden i samband med beslut om uppmaning till regelbunden provtagning för kontroll av nykterhet eller drogfrihet eller begränsning av användning av elektroniska kommunikationstjänster ska hålla ett informerande samtal med barnet eller den unge om anledningen till beslutet och ge barnet eller den unge möjlighet att framföra sin uppfattning om beslutet.

Utredningen föreslår även att föreståndaren efter verkställt beslut om kroppsvisitation, rumsvisitation eller uppmaning till provtagning vid misstanke om påverkan ska informera barnet eller den unge om rätten att överklaga och rätten till offentligt biträde, samt erbjuda ett uppföljande samtal. Ett uppföljande samtal ska även erbjudas om det har skett ett fysiskt ingripande. Informationen ska inkludera anledningen till användningen av åtgärden och barnet eller den unga ska ges möjlighet att framföra sin uppfattning om åtgärden och dess genomförande.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige tillstyrker förslagen och vill särskilt lyfta vikten av att den som ansvarar för samtalet försäkrar sig om informationen ges på ett sätt som anpassas efter det enskilda barnet eller den unge. Den ansvariga personen ska även tillförsäkra sig om att barnet eller den unge förstått informationen.

9.9.3 Underrättelseskyldighet

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att föreståndaren utan dröjsmål ska underrätta socialnämnden efter ett verkställt beslut om kroppsvisitation, rumsvisitation eller uppmaning till provtagning.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige tillstyrker förslaget och menar att underrättelseskyldigheten är av stor vikt för att säkerställa informationsöverföring och instämmer i att skyldigheten inte bör omfatta IVO. Vi menar dock att om förslagen kring utökad frekvenstillsyn inte genomförs behöver underrättelseskyldigheten även omfatta IVO.

9.9.5 Talerätt och rätt till offentligt biträde

Utredningens förslag: Utredningen föreslår en särskild bestämmelse vad gäller barn och ungas talerätt och rätt till offentligt biträde.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige tillstyrker förslaget och vill särskilt kommentera vikten av barn och ungas reella tillgång till klagomålsmöjligheter, i linje med artikel 12 i barnkonventionen. Skulle regeringen ta vidare förslagen ser vi positivt på det som utredningen föreslår att det ska införas en särskild skyldighet för socialnämnden att skyndsamt vidarebefordra en ansökan och också självmant anmäla behov av offentligt biträde till förvaltningsrätten. Samt att nämnden faktiskt i praktiken agerar snabbt, även vid underrättelse från föreståndare.

10. Tillstånd och tillsyn

10.4 Verkställighet av beslut om återkallelse av tillstånd för hem för barn och unga

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att beslut om återkallelse av tillstånd ska som huvudregel gälla omedelbart, om inte myndigheten beslutar annat. Förslaget syftar till att säkerställa en snabb verkställighet vid allvarliga brister i verksamheten och stärka barnens skydd.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige tillstyrker förslaget, men saknar reglering om att beslutet ska grunda sig på en barnkonsekvensanalys. Det är av central betydelse att varje beslut bygger på en helhetsbedömning av alla barn som berörs i verksamheten, inte enbart de som direkt påverkas av identifierade brister. I vissa fall kan brister vara begränsade till en avdelning eller del av en större verksamhet, exempelvis inom en koncern.

Vid beslut om återkallelse behöver myndigheten överväga hur barnen påverkas av en flytt, särskilt när den sker med kort varsel eller när det mottagande boendet inte fullt ut kan möta barnets behov. Även om återkallelse i sig kan vara befogad, bör ett sådant beslut alltid inkludera en tydlig barnkonsekvensanalys som väger barnets bästa mot behovet av ingripande och som inkluderar hur barnets rättigheter enligt barnkonventionen har beaktats.

En sådan barnkonsekvensanalys och uppföljning säkerställer att varje barn får ett beslut som är rättssäkert, transparent och grundat på en individuell prövning av barnets bästa i enlighet med artikel 3 i barnkonventionen. UNICEF Sverige anser att detta bör regleras, exempelvis genom föreskrifter eller allmänna råd.

10.5 Frekvenstillsyn av hem för barn och unga

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att tillsynen över hem för barn och unga ska stärkas genom att frekvenstillsyn införs två gånger per år, varav hälften av inspektionerna ska vara oanmälda. Vid oanmälda inspektioner föreslås att utgångspunkten ska vara att IVO inte behöver samtala med barn och unga. Förslaget innebär även en tydligare reglering av vad tillsynen bör kontrollera.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige tillstyrker förslaget om ökad frekvenstillsyn, men avstyrker att utgångspunkten vid oanmälda inspektioner bör vara att *inte* samtala med barn. UNICEF Sverige anser även att regleringen av vad frekvenstillsynen bör omfatta ska inkludera granskning av psykiskt våld, såsom hot, förnedring, isolering eller annan psykisk påtryckning. Sådana inslag är ofta svåra att upptäcka utan särskilt fokus, men är centrala för barns rätt till trygghet och skydd mot alla former av våld enligt barnkonventionens artikel 19.

UNICEF Sverige delar utredningens syn på värdet av oanmälda inspektioner, men instämmer inte i att utgångspunkten bör vara att *inte* samtala med barn. Att vid oanmäld inspektion utgå från att inte samtala med barn innebär en stor risk för att barns erfarenheter och synpunkter förbises. Samtal bör som huvudregel erbjudas även vid oanmälda inspektioner, med hänsyn till barnets vilja och trygghet. UNICEF Sveriges erfarenhet är att en majoritet av barn anser sig inte vara delaktiga i vården, och att införa en utgångspunkt som riskerar att förvärpa den bilden bör undvikas. UNICEF Sverige vill belysa att med rätt förutsättningar och förberedelser inför en oanmäld inspektion finns det goda möjligheter att erbjuda alla barn ett samtal.

Vidare saknas tydliga bestämmelser om barns delaktighet i tillsynen och reglering av hur resultaten återkopplas till barnen. Enligt gällande 8 kap. 19 § SoF ska IVO samtala med barn vid tillsyn om barnet samtycker till det. Däremot finns ingen skyldighet att återkoppla tillsynens resultat till barnen som medverkat. Detta ansvar lämnas i dag till den verksamhet som tar emot tillsynsbeslutet, vilket i praktiken ofta innebär att barnen inte får information om vad deras deltagande lett till eller hur deras synpunkter har beaktats. Barn som deltagit i tillsyn vittnar om att de sällan får återkoppling, vilket riskerar att undergräva deras förtroende för tillsynsmyndigheten och systemet i stort. För att säkerställa verklig delaktighet och inflytande i enlighet med barnkonventionens artikel 12, bör ansvaret för återkoppling till barnen tydliggöras i lag eller föreskrift. Återkopplingen bör även innefatta en förklaring till hur barnens erfarenheter tagits i beaktande. En sådan ordning stärker barns tillit, ökar transparensen och bidrar till ett mer lärande och rättssäkert tillsynssystem.

14. Konsekvensanalys

UNICEF Sverige välkomnar utredningens tydliga hänvisningar till barnets bästa, både som individ och grupp, samt betoningen på barns delaktighet genom hela utredningsarbetet. Det är

också positivt att barnrättsexperter involverats i processen och att deras synpunkter har beaktats.

Vi delar utredningens bedömning att reformen av vården för placerade barn och unga kommer att innebära ökade kostnader för både staten, kommunerna och regionerna. Samtidigt är dessa kostnader nödvändiga investeringar i barns rättigheter, trygghet och långsiktiga välbefinnande. Att reformera och höja kvaliteten i vården av barn i samhällsvård är avgörande för att vända den negativa utveckling som präglats av våld, ojämlikhet och bristande barnrättsperspektiv.

UNICEF Sverige är kritiska till att finansieringen delvis föreslås hämtas från utgiftsområde 25 – *Allmänna bidrag till kommuner*. Staten bör tillskjuta fullgod finansiering för att säkerställa att de föreslagna förbättringarna kan genomföras utan att andra viktiga verksamheter drabbas. Reformen bör ses som en långsiktig samhällsinvestering snarare än en kostnad. Tidiga och kvalitativa insatser för barn och unga leder till stora samhällsekonomiska vinster genom minskat behov av senare, mer ingripande och kostsamma åtgärder. Kostnaden för att *inte* agera och satsa ekonomiskt är betydligt högre, både för samhället och för de barn vars rättigheter inte tillgodoses.

Pernilla Baralt
Generalsekreterare, UNICEF Sverige

Underlaget är framtaget av Amanda Bertilsdotter Nilsson, Louise Axelsson och Sofia Rasmussen UNICEF Sverige. För kontakt och eventuella frågor: unicef@unicef.se